

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына Замиргуль Качагановна Конурбаеванын даттануусун кароо жөнүндө

ТОКТОМУ

2020-жылдын 13-майы

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу К.А. Дуйшеев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, Л.П. Жумабаев, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осмонбаев, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин курамында, катчы С.Н. Акишеванын катышуусунда «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, Замиргуль Качагановна Конурбаеванын Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына даттануусун сот отурумунда карап чыкты.

Даттанууда баяндалган жүйөлөрдү жана З.К. Конурбаеванын өтүнүчү боюнча материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТА П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2020-жылдын 12-февралында З.К. Конурбаеванын Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2017-жылдын 8-июнундагы №2017-П-12/23/1-(ЧУА) токтому менен бекитилген Банктардын ишин лицензиялоо жөнүндө жобонун 134-пунктунун 1-пунктчасынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө өтүнүчү келип түшкөн.

Талашылып жаткан ченемге ылайык Директорлор Директорлор кеңешинин төрагасынын жана мүчөлөрүнүн, Тобокелдиктерди тескөө боюнча комитеттин төрагасынын кызмат ордуларына талапкерлер белгилүү талаптарга жооп берүүсү керек, анын ичинде жогорку билим жөнүндө диплому жана акыркы он жыл ичинде экономика, банк, финансы же юридикалык маселелер чөйрөсүндө кеминде үч жылдык иш стажына (тажрыйбасына) ээ болуу керек.

Арыздануучу талашылып жаткан ченем жогоруда көрсөтүлгөн талапты орнотуу менен, чоң стажга ээ болгон, бирок ар кандай себептер менен зарыл болгон эмгек мамилелеринде иштебеген жана акыркы он жыл ичинде үч жылдан кем эмес иш стажына ээ болбогон адамдарга караганда белгиленген чөйрөлөрдө иштеп жаткан кызматкерлерге артыкчылык берет деп белгилеген. Ал мындай жагдай экономика, банк, финансы же юридикалык маселелер чөйрөсүндө талап кылынган мөөнөттөрдө жана убакытта иштебеген жогорку квалификациялуу жана кесипкөй жумушчулардын белгиленген кызмат орундарына келүү мүмкүндүгүн жокко чыгарат деп болжойт.

Ошону менен, З.К. Конурбаеванын пикири боюнча талашылып жаткан ченем Кыргыз Республикасынын Конституциясынын мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей деген кепилдигин орноткон 16-беренесинин 2 жана 3-бөлүктөрүн бузат жана иш стажынын болуусунун белгиси боюнча кодулоочу болуп саналат, Директорлор Директорлор кеңешинин төрагасы жана мүчөсү, Аудит боюнча комитеттин төрагасы кызмат ордуна шайланууда бирдей эмес шарттарды жана мүмкүнчүлүктөрдү түзөт.

Кайрылуунун субъекти талашылып жаткан ченем менен анын укуктары жана мыйзамдуу кызыкчылыктары бузулганын, иш стажы боюнча кодуланууга жол берилгенин, Директорлор кеңешинин мүчөсүнүн жана Аудит боюнча комитеттин төрагасынын кызмат ордуна анын талапкерлигин макулдашууда атаандаштыктын бирдей эмес шарттары түзүлгөнүн көрсөткөн.

«РСК Банк» ачык акционердик коомунун акционерлеринин жалпы жыйыны 2019-жылдын 8-майында арыздануучуга ишеним көрсөтүп, коомдун ишине жалпы жетекчилик кылууга ыйгарым укуктарды берип, аны

ушул кызмат ордуна шайлаган. Бирок Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Көзөмөл боюнча комитети 2019-жылдын 18-июлунда талашылып жаткан ченемге шилтеме жасоо менен арыздануучунун талапкерлигин макулдашудан баш тарткан. Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2019-жылдын 21-августундагы №20109-П в-12/43-1-(БС) токтому менен жогоруда көрсөтүлгөн чечим күчүндө калтырылган.

Кайрылуунун субъекти экономикалык, банк, финансы чөйрөлөрүндө иш стажына ээ экендигин белгилеген. Ал 1976-жылдан тартып 2005-жылга чейин жана 2012-жылдан тартып 2013-жылдын январь айына чейин мамлекеттик жана жеке менчик мекемелеринде бухгалтер, экономист-финансист кызмат орундарында иштеп, уюштуруучулук башкаруу жетекчиликтин бардык тепкичтеринен басып өтүп, бир нече жолу коммерциялык банк башкармасынын мүчөсү болуп шайланган. Кайрылуу субъектиси экономикалык, банк, финансы чөйрөлөрүндө 30 жылдык, анын ичинен банк жана финансы иш чөйрөсүндө жетекчилик кызматтарда 20 жылдан ашуун иш тажрыйбасы (стажы) болгонун айтууда.

Баяндалганды эске алуу менен, З.К. Конурбаева талашылып жаткан ченемди Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2, 3-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таанууну суранган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясы З.К. Конурбаеванын өтүнүчүн карап чыгып, 2020-жылдын 5-мартындагы өзүнүн аныктамасы менен бул кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тарткан.

Көрсөтүлгөн аныктамада судьялар коллегиясы ченемдик укуктук актылардын конституциялуулугунун презумпциясына ылайык алардын конституциялуу эместиги жөнүндө маселени коюу алардын конституциялуулугундагы күмөндүүлүктү туудурган укуктук мүнөздөгү ишенерлик жүйөлөр болгондо гана мүмкүн экендигин белгилеген.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 9-пунктунун талаптарына ылайык кайрылуучунун коюлган маселе боюнча көз карашы жана аны Конституциянын ченемдерине шилтеме менен укуктук негиздемеси көрсөтүлүүгө тийиш. Башкача айтканда, талашылып жаткан ченемдин жөнгө салуу предмети жана конституциялык орнотмолор ортосунда ажырагыс тутумдаш байланыш сөзсүз түрдө байкалып туруусу керек.

Бул талап, арыздануучунун жүйөлөрү фактологиялык эмес, укуктук мүнөздө, конституциялык орнотмолор менен тутумдаш байланышта болуп, ал талашылып жаткан укуктун ченеминин регулятивдик таасиринин

конституциялуулугунда анык күмөндүүлүктү келтириши керек дегенди билдирет.

Бирок, келтирилген кайрылуунун мазмунунан талашылып жаткан ченемдер жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын жоболорунун ортосундагы байланыш укук колдонуучулук тажрыйба менен байланышкан жана Директорлор кеңешинин мүчөсү жана Аудит боюнча комитеттин төрагасы кызмат ордуна арыздануучуну макулдашуудан баш тарткан Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын актысы менен коммерциялык банктын жалпы жыйынынын чечимин жокко чыгаруунун натыйжасында калыптанган жүйөлөр менен гана бекемделген. Мындай кырдаалда иштин нагыз жагдайларын изилдөө талап кылынат, демек бул маселенин чечилиши жалпы юрисдикция сотторунун компетенциясына таандык.

Ошондой эле судьялар коллегиясы, ар кандай кызмат ордуларына квалификациялык талаптарды орнотууга байланышкан маселелер эчак эле Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болгонун белгилеген.

Алсак, 2019-жылдын 20-ноябрындагы Чечиминде мыйзам чыгаруучу эмгек мамилелерин укуктук жөнгө салууну жүзөгө ашырууда шарты жана теги боюнча ишмердиктин ар кандай категорияларына таандык адамдардын укуктук статусуна айырмачылыктарды орнотууга укуктуу жана ал айырмачылыктар чындап эле орундуу, негиздүү жана конституциялык маанилүү максаттарга ылайык келсе, анда мыйзам чыгаруучу айрым кызмат орундарын ээлөө жана андан бошотуу тартибине тийиштүү өзгөчө эрежелерди да киргизүүгө укуктуу деп белгилеген.

Жогоруда көрсөтүлгөн укуктук көз караштар «Эмгек жана ишмердүүлүк жаатында кодулоо жөнүндө» Эл аралык эмгек уюмунун 1958-жылдагы № 111 Конвенциясынын 1-беренесинин 2-пунктунун жоболору менен өз ара байланышта, ал жерде белгилүү бир жумушка байланыштуу атайын талаптарга негизделген ар кандай айырмачылык, жокко чыгаруу же артыкчылык берүү кодулоо деп саналбай тургандыгы аныкталган.

Судьялар коллегиясы арыздануучу тарабынан «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 25-беренесинин 3-бөлүгүнүн 11-пунктунун кайрылууга тиркелүүчү документтердин тизмесин көрсөтүү зарылдыгы жөнүндө талабы сакталбаганын белгилеген.

З.К. Конурбаева 2020-жылдын 5-мартындагы судьялар коллегиясынын аныктамасы менен макул болбостон, 2020-жылдын 24-апрелинде Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына даттануу менен кайрылган.

Кайрылуунун субъекти өзүнүн даттануусунда судьялар коллегиясынын өтүнүчтө баяндалган жүйөлөр иштин нагыз жагдайларын изилдөөсүн талап кылаары жана аларды чечүү жалпы юрисдикция сотторунун компетенциясына тийиштүү деген бөлүгүндөгү тыянактары менен макул эместигин билдирет.

З.К. Конурбаева алгачкы кайрылууда баяндалган жүйөлөрдү кайталап келтирет. Алсак, кайрылуунун субъекти өзүнүн даттануусунда талашылып жаткан ченем иж стажы кыйла көп, бирок ар кандай себептер менен тийиштүү эмгек мамилелеринде иштебеген жана акыркы он жыл ичинде үч жылдан кем эмес иш стажы болбогон адамдарга караганда укук мамилелеринин белгиленген чөйрөлөрүндө иштеп жаткан кызматкерлерге артыкчылык берет деп белгилейт. З.К. Конурбаеванын пикири боюнча талашылып жаткан ченемдин мазмуну талап кылынган стажга ээ болгон адамдар үчүн өзгөчө мүмкүнчүлүктөрдү түзүп, мында көрсөтүлгөн иш тажрыйбасы болбогон адамдар биринчилерге карата негизделбеген жана бирдей эмес абалга коюлууда. Ушуга байланыштуу кайрылуу субъектиси кодулоонун кандайдыр бир белгилерисиз адамдардын мыйзам менен бирдей коргонууга укуктарды орнотуучу Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 7-беренесине жана Атуулдук жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 26-беренесине шилтеме жасоодо.

Арыздануучу тийиштүү чөйрөдө отуз жылдык тажрыйбасы экендигин, анын ичинен жыйырма жылы жетекчилик кызматтарда болгондугу жөнүндө белгилеп, ал эми талашылып жаткан ченемге ылайык Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 42-беренесинин 3-бөлүгү менен кепилденген өзүнүн эмгек эркиндигине болгон укугун жүзөгө ашырууга жана эмгекке болгон жөндөмдүүлүгүн пайдаланууга мүмкүндүк болбой жатканын көрсөтөт. Анын пикири боюнча талашылып жаткан ченем Директорлор кеңешинин мүчөсү жана Аудит боюнча комитеттин төрагасы кызмат ордуна анын талапкерлиги макулдашылууда иш стажы боюнча кодулоого алып келип, теңсиздик атаандаштыкты жаратып, анын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын тике бузган.

Ошондой эле З.К. Конурбаева ар бир инсандын субъективдүү укугу катары эмгек эркиндигине болгон укук конституциялык-укуктук өнүгүү өзгөчөлүктөрү менен күн мурун белгиленген жана мамлекет тарабынан кепилденип жаткан эркиндиктин белгилүү даражасын чагылдырат. Бул укуктун түпкү негизин мамлекеттүүлүктүн демократиялык маңызын билдирген жана инсандын экономикалык эркиндигине көмөк болгон конституциялык-маанилүү принциптер түзөт. Эмгек эркиндигине болгон укук инсандын жашоо тиричилигинин негизги чөйрөлөрүн тийиштүү, жарандардын укуктуулугунун жана кызыкчылыктарынын жүзөгө

ашырылуусунун формасы, ошондой эле эмгек чөйрөсүндө адамдын бардык конституциялык укуктары үчүн кепилдиктин универсалдуу каражаты болуп саналат. Тактап айтканда, эмгекке болгон, кесибин ишмердиктин түрүн тандоого, эмгекти кайтарууга жана шарттарына, ошондой эле эмгек үчүн сыйакысын алуу укугуна өзүнүн шык-жөндөмүн пайдаланат.

Баяндалгандын негизинде, З.К. Конурбаева судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасын жокко чыгарууну жана анын өтүнүчүн өндүрүшкө кабыл алууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы арыздануучунун жүйөлөрүн жана судьялар коллегиясынын кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуусунун негиздерин талкуулап, төмөнкүдөй тыянактарга келет.

Арыздануучу өзүнүн даттануусунда мурунку кайрылуусунун маңызы боюнча жаңы жүйөлөрдү, ошондой эле судьялар коллегиясынын тыянактары менен шартталган жана даттанылып жаткан аныктаманы жокко чыгарууга багытталган аргументтерди келтирген жок.

Талашылып жаткан ченемге ылайык Директорлор кеңешинин төрагасы жана мүчөлөрү, Аудит боюнча комитеттин, Тобокелдиктерди тескөө боюнча комитеттин төрагасы кызмат ордуна талапкерлер минималдуу талаптарга, анын ичинде жогорку билим жөнүндө дипломунун жана экономика, банк, финансы же юридикалык маселелер чөйрөсүндө акыркы он жыл аралыгында кеминде үч жыл иш стажы (тажрыйбасы) болушу жөнүндө талапка да жооп берүүсү керек.

Ушуга байланыштуу, бул жоболор «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, банктар жана банк иштери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын талаптарынан түздөн-түз келип чыгаары белгиленүүгө тийиш. Алсак, көрсөтүлгөн Мыйзамдын 100-беренесинин 2-бөлүгүнө ылайык эмгекке толук жөндөмдүү жана Улуттук банктын талабына ылайык кынтыксыз ишкердик абройго, кесиптик даярдыкка жана иш тажрыйбага ээ болгон жеке жактар гана банктын Директорлор кеңешинин мүчөлөрү болуп шайланышы мүмкүн. Мында аталган Мыйзамдын 100-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык, анын ичинде Улуттук банк тарабынан белгиленген талаптарга жооп бербеген адамдар банктын Директорлор кеңешинин мүчөсү боло албайт.

Андан тышкары, аталган Мыйзамдын 107-беренесине ылайык банктын милдеттүү түрдө макулдашылууга тийиш болгон кызмат орундарынын тизмеги Улуттук банк тарабынан аныкталат. Банктын кызмат адамдарына талапкерлер белгиленген квалификациялык талаптарга жооп берүүгө жана жетиштүү иш-тажрыйбага, кынтыксыз кызматтык абройго ээ болууга тийиш.

Кызмат адамдарына талапкерлерге карата талаптар, аларды макулдашуу тартиби Улуттук банк тарабынан аныкталат.

Ошону менен, Жобонун талашылып жаткан пункту жогоруда көрсөтүлгөн Мыйзамдын ченемдерин деталдаштырып, аны ачып, белгиленген алкагынан чыккан жок. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы мындай жагдайларда арыздануучунун талашылып жаткан ченемди конституциялуу эмес деп таануу жөнүндө талабы аргументтелген болуп саналбайт деп эсептейт.

Демек, өтүнүчтө коюлган маселенин чечилиши жалпы юрисдикциянын сотторунун компетенциясына таандык экендиги тууралуу коллегиянын тыянактары негиздүү болуп саналат.

Андан тышкары, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын каралып жаткан предмет боюнча укуктук көз карашынын бар экендиги жөнүндө коллегиянын тыянактары дагы негиздүү болуп саналат, себеби ар кандай кызмат орундарына квалификациялык талаптардын орнотулушуна байланыштуу маселелер Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын кароо предмети болгон жана күчүндө турган чечимдеринде жетиштүү көлөмдө ачыкталганын эске алуу керек.

Алсак, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы 2013-жылдын 29-октябрындагы өзүнүн Чечиминде Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, коммерциялык банктардын ишине көзөмөл кылуучу орган катары, бардык банктар уруксат берилген гана иштерди аткарып, ал эми аларда иштеген кызмат адамдарынын абийири, аброю менен бедели кынтыксыз болуп, банк иштерине зарыл атайын билимдерге ээ болушун талап кылууга акылуу, анткени аларга калктын акча каражаттары же мүлкү ишенип тапшырылган деп белгилеген. Ошондуктан, мыйзам чыгаруучу Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын кызмат адамдары үчүн минималдык талаптарды аныктоо милдетин орноткон, аларга ылайык келгенде адам банкта жетекчилик кызмат орундарын ээлөө укугуна ээ. Банктын кызмат адамдарын макулдашуу процедурасынын милдеттүүлүгү Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына жетекчилик кызматтарга ишеним туудурган адамдардын гана өтүшүн көзөмөлдөп туруу мүмкүнчүлүгүн берет.

«Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, банктар жана банк иштери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен белгиленген эмгек эркиндигине болгон укуктардын чектелишинин маңызын карап, Конституциялык палата аларда анын бир бөлүгү финансы коопсуздугу болуп саналган улуттук коопсуздукту коргоо зарылдыгы маселелерин караштырат.

Мыйзам чыгаруучу финансы коопсуздугунун тобокелчилик коркунучтарын болтурбоо үчүн ушул максаттарда коммерциялык банктарда белгилүү кызмат орундарына талапкер болгондорго жогорулатылган талаптарды караштырган жана ушул талаптардын сакталышына көзөмөлдү Кыргыз Республикасынын Улуттук банкына жүктөгөн.

Андан тышкары, 2019-жылдын 20-ноябрындагы Чечимде мыйзам чыгаруучу эмгек мамилелерин укуктук жөнгө салууну жүзөгө ашырууда шарты жана теги боюнча ишмердиктин ар кандай категорияларына таандык адамдардын укуктук статусуна айырмачылыктарды орнотууга укуктуу жана ал айырмачылыктар чындап эле орундуу, негиздүү жана конституциялык маанилүү максаттарга ылайык келсе, анда мыйзам чыгаруучу айрым кызмат орундарын ээлөө жана андан бошотуу тартибине тийиштүү өзгөчө эрежелерди да киргизүүгө укуктуу деп белгилеген.

Ошондой эле, Директорлор кеңешинин төрагасы жана мүчөсү, Аудит боюнча комитеттин, Тобокелчиликтерди тескөө боюнча комитеттин төрагасы кызмат орундары банктын ишмердигине ички контролдоону камсыз кылуучу функционалдык милдеттери бар өзөктүү кызмат орундарга кирет, бул көрсөтүлгөн кызматтарга талапкерлердин экономикалык, банк, финансы же юридикалык маселелер чөйрөсүндө зарыл болгон деңгээлде колдонуудагы тажрыйбасы менен талап кылынган билиминин болуусу болжонгондугу эске алынууга тийиш. Андан тышкары, талашылып жаткан Жобонун 134-пунктунун экинчи абзацында каралган талаптарга ылайык Директорлор кеңешинин мүчөлөрүнүн көбүнүн көпчүлүгү акыркы он жыл ичинде банк жана/же финансы тутумунда эки жылдан кем эмес жетекчилик кызматтарда иш стажысы болуусу керек. Мындан Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан каралып жаткан кызмат орундарынын категорияларына талап койгон талапкерлердин сапаттуу курамына өзгөчө маани берилгендиги, алар үчүн квалификациялык талаптардын кыйла жогору минимумдар минимуму орнотулгандыгы көрүнүүдө келип чыгат.

Талашылып жаткан ченемде квалификациялык талаптардын мындай минимумунун орнотулушу, акыры аягында, республиканын банк тутумунда көрсөтүлгөн өзөктүү кызмат орундарына мыкты даярдыктагы жана атаандаштыкка жөндөмдүү талапкерлерди аныктоого багытталган.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасын жокко чыгарууга негиздерди тапкан жок.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 28-беренесинин 5-бөлүгүнүн, 46, 47, 48-беренелерин

жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т О К Т О М К Ы Л А Т :

1. Замиргуль Качагановна Конурбаеванын Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2020-жылдын 5-мартындагы аныктамасына даттануусу канагаттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын ушул токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**